

KÖZLEMÉNY

A demográfiai folyamatok hatása a munkabalesetekre

Molnár Dániel – Horváth Diána –
Regős Gábor

ÖSSZEFOGLALÓ

A magyar munkaerőpiac szerkezete a kedvezőtlen demográfiai folyamatok és a foglalkoztatás bővülése következtében jelentősen átalakult. Az elmúlt évek során nőtt az alacsony képzettségűek és az idősebb, 45 év feletti foglalkoztatása, illetve várhatóan emelkedni fog a külföldi munkavállalók száma, amelynek köszönhetően növekedhet a munkabalesetek száma. Ezért a tanulmányban megvizsgáljuk, hogy a kiemelt csoportok milyen mértékben vannak kitéve a munkabalesetek kockázatának. A statisztikai adatok és a szakirodalom áttekintése alapján az idősödő korosztály foglalkoztatása nem feltétlenül növeli a munkabalesetek számát, azonban esetükben a felépülés sokkal hosszabb időt vesz igénybe, mint fiatalabb munkatársaik esetében. Ezzel szemben az alacsony képzettségűek és a külföldi munkavállalók foglalkoztatása növelheti a munkabalesetek kockázatát, így további intézkedések meghozatalára lehet szükség a balesetek megelőzése érdekében.

Tárgyszavak: munkabalesetek, demográfia, idősödő népesség, foglalkoztatás

Molnár Dániel, Századvég Gazdaságkutató Zrt.

E-mail: molnar.daniel@szazadveg.hu

Horváth Diána, Századvég Gazdaságkutató Zrt., Budapesti Corvinus Egyetem

E-mail: horvath.dia@szazadveg.hu

Regős Gábor, Századvég Gazdaságkutató Zrt.

E-mail: regos@szazadveg.hu

BEVEZETÉS

A magyar jogrend munkabalesetnek tekinti, ha a munkavállalót a szervezett munkavégzés során vagy azzal összefüggésben éri baleset, függetlenül annak helyétől, idejétől vagy a munkavállaló közrehatásától. A munkavállaló munkaképtelenné válása akár hosszabb, akár rövidebb időre a munkáltató mellett az államot is hátrányosan érinti: az egészségügyi kiadások növekedése mellett a szociális kiadások (Magyarországon baleseti táppénz) is emelkednek, így mindhárom gazdasági szereplő érdekelt a munkabalesetek számának csökkentésében.

A munkabalesetek számát rengeteg tényező befolyásolhatja a hatályos jogszabályoktól kezdve a lakosság egészségi állapotán át a gazdaság szerkezetéig bezárólag. Tanulmányunkban azt a kérdést vizsgáljuk, hogy milyen hatást fejtenek ki a demográfiai változások, valamint ezzel összefüggésben a jelenleg Magyarországon tapasztalható munkaerőhiány a munkabalesetekre. Hipotézisünk, hogy a kedvezőtlen demográfiai folyamatok és az ezzel összefüggésben kialakuló munkaerőhiány eredményeként emelkedik a munkabalesetek kockázata, mivel több veszélyeztetett társadalmi csoport (idősebb korúak, külföldi munkavállalók és alacsony képzettségűek) foglalkoztatása is emelkedik ennek hatására.

Tanulmányunkban a munkaerőpiaci trendek és az azt részben meghatározó demográfiai folyamatok bemutatását követően ismertetjük, hogy a három kiemelt csoport esetében miért jelentős a munkabaleset kockázata. Ezután a rendelkezésre álló adatok alapján megvizsgáljuk, hogy mennyiben jelent kockázatot a három társadalmi csoport foglalkoztatásának a növekedése.

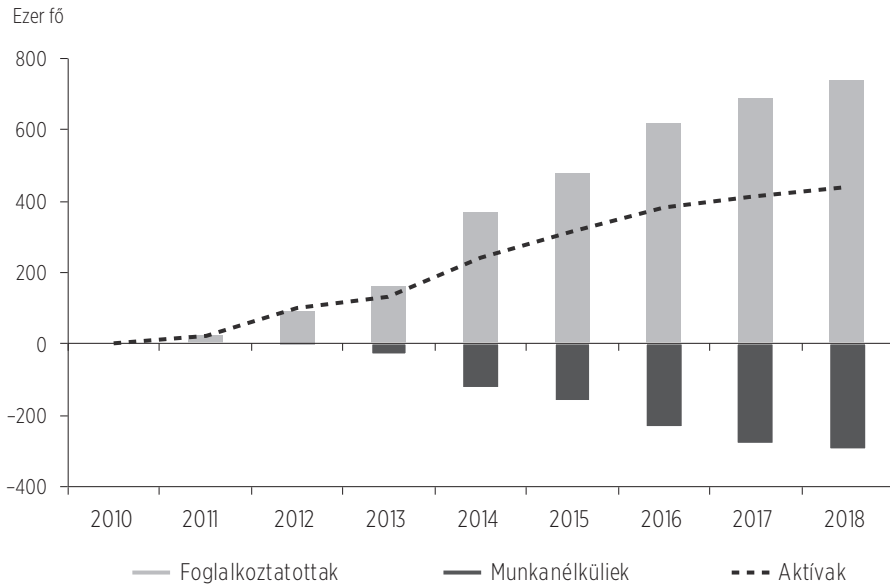
DEMOGRÁFIAI ÉS MUNKAERŐPIACI FOLYAMATOK

A gazdasági növekedés (és így a társadalmi jólét növekedésének) alapját minden gazdaságban a munkavállalók teremtik meg. Ők hozzák létre azokat a termékeket és szolgáltatásokat, amelyek befolyásolják a társadalom életszínvonalát, így a megfelelő munkaerő és munkahelyek biztosítása a gazdaságpolitika kiemelt feladata minden országban. Magyarországon, akárcsak a rendszerváltoztatás után, az elmúlt években is jelentős átalakulás ment végbe a munkaerőpiacon, amely egy teljesen új helyzetet teremtett a munkavállalók, a munkáltatók és a gazdaságpolitika számára egyaránt – megváltoztatva ezzel a foglalkoztatottak demográfiai összetételét.

Magyarországon 2010 óta jelentős mértékben javult a munkaerőpiac helyzete (1. ábra). 2010 és 2018 között a foglalkoztatottak száma a 15–74 éves korosz-

tályban közel 740 ezer fővel emelkedett, amelynek köszönhetően a foglalkoztatási ráta 11,4 százalékponttal 60,1%-ra nőtt. Így a mutató értéke megközelítette az uniós átlagot (60,4%), míg 9 éve a legalacsonyabbnak számított a tagországok között.

1. ábra: Munkaerőpiaci mutatók alakulása Magyarországon, 2010–2018 (2010 = 0)
Development of the labor market indicators in Hungary, 2010–2018 (2010 = 0)

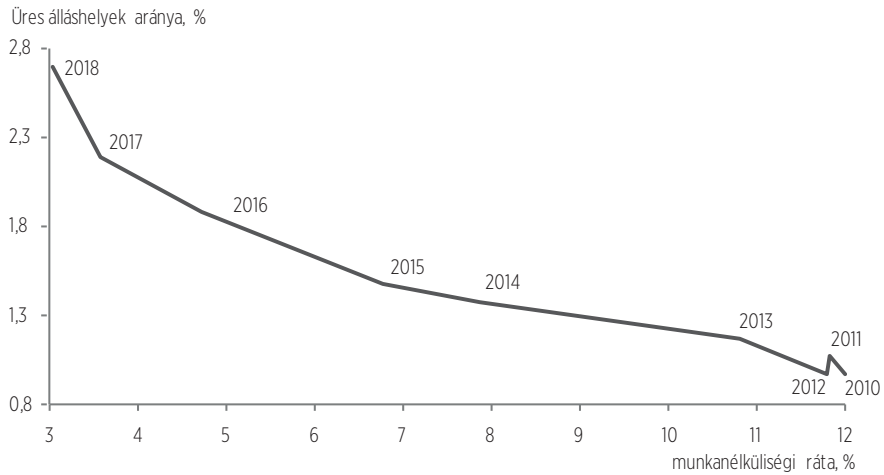
Forrás: KSH (2019a), saját számítás.

A kedvező munkaerőpiaci folyamatok nyomán egyre erőteljesebben jelenik meg a magyar gazdaságban a munkaerőhiány jelensége. A KSH adatai alapján 2018-ban több mint 83,6 ezer betöltetlen üres álláshely volt a gazdaságban, amely az összes álláshely 2,7%-át jelentette. Az Eurostat adatai (2019b) alapján az Unióban ugyanez az arány 2,2% volt, vagyis Magyarországon az üres álláshelyek részaránya uniós szinten is magas, azonban még így is elmarad Csehország (5,5%), Belgium (3,5%) vagy Németország (3,1%) vonatkozó adataitól.

A munkaerőpiac feszességét általában a Beveridge-görbe (Blanchard és szerzőtársai 1989) segítségével szokták ábrázolni, amely az üres álláshelyek aránya és a munkanélküliségi ráta közötti kapcsolatot mutatja, melynek segítségével nemcsak a munkaerőpiaci helyzet, hanem a gazdaság ciklikus pozíciója is meghatározható.

2. ábra: A Beveridge-görbe alakulása Magyarországon, 2010–2018

The evolution of the Beveridge-curve in Hungary, 2010–2018

Forrás: Eurostat (2019a, 2019b).

A 2. ábrán látható, hogy a magyar munkaerőpiac jelentős utat tett meg az utóbbi évek során: 2010-ben még erős strukturális munkanélküliség jellemezte, azonban a kormányzati intézkedéseknek (közfoglalkoztatás, minimálbér emelése, munkahelyteremtési támogatások, segélyek korlátozása) és a gazdasági fellendülésnek köszönhetően átkerült a munkaerőhiányos állapotba. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az ábra az egész magyar gazdaság állapotát szemlélteti, így például a gazdaságban található területi eltérések nem jelennek meg rajta. Ezért, ha csupán a versenyszektor üres álláshelyeit tekintenénk mérvadónak vagy ha a közfoglalkoztatottakat munkanélküliliként számolnánk el, akkor jelentősen eltérő képet kapnánk.

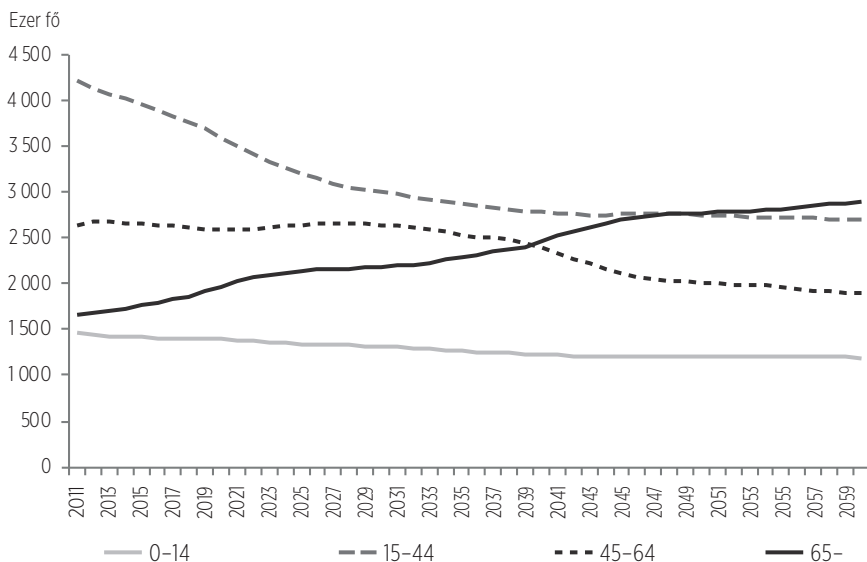
A munkaerőhiány okai több tényezőre is visszavezethetőek. Egyrészt az európai uniós csatlakozást követően a külföldi munkavállalás korlátjai fokozatosan megszűntek, így sokan döntöttek a kivándorlás mellett, amelynek egyik legfőbb mozgatórugója a nyugat-európai országokhoz viszonyított jelentős bérkülönbség (Bodnár – Szabó 2014). Fontos szerepet játszott még a munkaerő mobilitásának a hiánya és a munkaerő-állomány nem megfelelő képzettségi szintje is. Azonban a feszes munkaerőpiac kialakulásához legjelentősebben a kedvezőtlen demográfiai folyamatok járultak hozzá.

Magyarország népessége az 1980-as évek óta folyamatosan csökken. Amíg 1980-ban még 10,7 millióan laktak hazánkban a KSH adatai alapján, addig 2018-ra 9,8 millió fő alá mérséklődött a lakosság száma. A csökkenés fő oka a természete-

tes fogyás, az élve születések száma és a halálozások száma közötti különbség volt, amelynek következtében 2000 óta évente nagyságrendileg 35–38 ezer fővel visszaesett Magyarország népessége.

Ez a probléma azonban rövidtávon várhatóan nem fog megoldódni. A KSH Népszégtudományi Kutatóintézetének (KSH NKI) 2015-ös előreszámítása alapján, még a legoptimálisabb esetben is, 2060-ig 8,7 millió főre fogyatkozik Magyarország lakossága (KSH NKI 2015). A munkaerőpiac szempontjából fontos, hogy az előreszámítás alapján nagymértékben átalakulhat az ország korszerkezete is, amely jelentős hatást gyakorol a munkaerőpiacra. Bár a munkaképes korosztály összlétszáma továbbra is meghaladja majd a nyugdíjasok számát (változatlan nyugdíjkorhatárt feltételezve), a különbség folyamatosan csökkenni fog. Míg 2011-ben a 15–64 éves korosztály a teljes népesség 68,7%-át adta, addig 2060-ra már mindössze 53,0%-át teszi majd ki az előreszámítás magas (optimista) pályája alapján. Ezzel egyidejűleg a 65 évnél idősebbek aránya a 2011-es 16,7%-ról 33,3%-ra emelkedik 2060-ig.

3. ábra: Magyarország népességének korcsoportok szerinti várható alakulása a KSH NKI ún. „magas” (optimista) népesség-előreszámítási forgatókönyve alapján, ezer fő
Expected evolution of the population in Hungary by age group according to the Hungarian Demographic Research Institute's „high” scenario population projection, per thousand

Forrás: KSH NKI 2015.

Amennyiben korosztály szerint vizsgáljuk a KSH NKI szerint várható folyamatokat, azt kapjuk, hogy a munkaképes korúakon belül a fiatalabb, potenciális munkavállalók száma közel megfelelődik a vizsgált időhorizonton (4,2 millió főről 2,7 millió főre csökken), míg az idősebb, 45 év felettiiek esetében ennél kisebb mértékű, ámde jelentős mérséklődés megy végbe (2,6 millió főről 1,9 millió főre). Vagyis míg a 15 és 44 év közöttiek 2011-ben a munkaképes korosztály (15–64 évesek) 61,6%-át tették ki, addig 2060-ra már csak az 58,8%-ukat adják. Ezzel egyidejűleg a 65 évesnél idősebbek száma 1,7 millió főről 2,9 millió főre nő 2011 és 2060 között (3. ábra).

Mindez jelentős terhet ró majd a szociális ellátórendszerre és egyben az ország központi költségvetésére is. Az öregedés mérésére szolgál a függőségi ráta, amely megmutatja, hogy egy munkaképes korú egyénre (15–64 éves korosztály) mennyi idős jut (65 év feletti korosztály). Az arányszám a 2017-es 28,4%-ról (100 aktív korúra 28,4 idős jut) 2060-ig 61% fölé emelkedik az előreszámítás szerint. Ezen folyamatok eredményeként a munkáltatók már nem tudják majd minden esetben a legjobb képzettségű, leginkább alkalmas munkavállalókat alkalmazni, hanem a munkakínálat csökkenése nyomán rákényszerülnek, hogy a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű munkavállalókat is foglalkoztassák.

Ez a folyamat azonban nem csak a jövő zenéje, jelei már ma is látszódnak a munkaerőpiacon: annak szerkezete jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt években a kedvezőtlen demográfiai folyamatok és a gazdasági konjunktúra hatására. Ezen átalakulások közül most három tényezőt emelünk ki, amelyek hipotézisünk szerint befolyásolhatják a munkabalesetek alakulását: az idősebb foglalkoztatottak részarányának, az alacsony képzettségűek foglalkoztatásának, illetve a külföldi munkavállalók foglalkoztatásának a növekedése.

A KSH (2019b) adatai alapján az idősebb, 45 év feletti munkavállalók száma 2010 és 2018 között 34,6%-kal nőtt, miközben az összes munkavállalóé csupán 19,7%-kal, így a korosztály részaránya 38,0%-ról 42,7%-ra emelkedett. Ennek legfőbb oka a nyugdíjkorhatár folyamatos emelése és a kordedvezményes nyugdíjak szinte teljes megszüntetése¹. A legnagyobb változás az 55 év feletti körében figyelhető meg, akiknek a létszáma 53,8%-kal nőtt, míg részarányuk 13,2%-ról 16,9%-ra emelkedett 8 év alatt. Kismértékben eltérő folyamatok zajlottak le, ha képzettség szerinti bontásban (KSH 2019c) vizsgáljuk a munkaerőpiac szerkezeti átalakulását. A legfeljebb 8 általános iskolát végzett

¹ Már csak a 40 év jogosultsági idővel rendelkező nők mehetnek a korhatár elérését megelőzően nyugdíjba.

munkavállalók száma 20,0%-kal nőtt 2010 óta, így létszamarányuk minimális mértékben, 0,1 százalékponttal 11,5%-ra emelkedett. Emögött elsősorban a közfoglalkoztatási programok játszanak szerepet, amelyek keretében olyan munkavállalók is munkalehetőséghez juthatnak, akik képzettség hiányában nem tudnak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. A külföldi munkavállalók esetében a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adatai (2019) az irányadóak. 2010-ben az érvényes munkavállalási általános engedélyek és szezonális engedélyek száma 17 854, míg a bejelentések száma 46 652 volt. Ezzel szemben 2017-ben egyéni munkavállalási engedélyből 9 274 darabot adott ki az NFSZ, további 9 262 darab, valamint 17 Kék Kártya volt érvényben az év végén, míg a foglalkoztatók által bejelentett külföldi állampolgárok száma 13 056 főt tett ki. Azonban a külföldiek teljes létszáma nem áll rendelkezésre, mivel 2014 óta a Hivatal nem közli az érvényes bejelentések számát, csak az adott évben bejelentetteket. Viszont, ha figyelembe vesszük, hogy 2010 és 2013 vége között is több mint 6 ezer fővel nőtt a bejelentéssel foglalkoztatottak száma, amikor még jelentős munkaerő-tartalék volt a hazai munkaerőpiacon is, akkor feltételezhetjük, hogy ez a folyamat azóta továbbfejlődött.

MUNKABALESETEK A SZAKIRODALOMBAN

Ebben a részben a szakirodalom áttekintése segítségével azt vizsgáljuk meg, hogy a korábban bemutatott demográfiai és munkaerőpiaci folyamatoknak milyen hatása lehet a munkabalesetek számának és súlyosságának alakulására. Ennek kapcsán három kockázati tényezőt veszünk figyelembe:

- Idősebb, 45 év feletti foglalkoztatottak: a munkavállalók tovább maradnak a munkaerőpiacon, így az idősebb munkavállalók nagyobb aktivitása, illetve részarányuk növekedése kockázatot jelenthet.
- Alacsonyabb képzettségű munkavállalók: amint az előző fejezetben láttuk, a növekvő foglalkoztatás eredményeként az alacsonyabb képzettségű munkavállalók foglalkoztatása megnőtt, ami a munkabalesetek szempontjából kockázatot jelenthet.
- Külföldiek foglalkoztatásának növekedése: a bemutatott munkaerőhiány egyik lehetséges kezelése külföldi munkavállalók bevonása, elsősorban a szomszédos országokból, például Ukrajnából. A munkavállalók hiányos nyelvismerete kockázati tényező lehet a munkabalesetek szempontjából.

Idősebb korú munkavállalók

Az időződő munkavállalók fontos szerepet töltenek be azzal egy vállalat életében, hogy tapasztalataikkal segítik a fiatalabb munkavállalókat, melyet már a menedzserek és HR szakemberek is felismertek, így egyre több helyen foglalkoztatnak idősebb munkavállalókat (IFA² 2016). Azonban az időződő munkavállalók nemcsak tapasztalatot „hoznak” magukkal a korábbi munkahelyükről, hanem a felhalmozott terheket is, amelyek különböző betegségek kialakulásához vezethetnek. Az IFA adatai alapján 2011-ben a korai nyugdíjba vonulók harmada esetén a mentális kimerültség volt az ok, és csak ezt követték a különböző izomrendszeri és kötőszöveti betegségek, míg a munkahelyi betegségek közül a halálkárosodás és a rák volt vezető szerepben.

Sok esetben azonban nem a kronológiai életkor határozza meg a munkabalesetek valószínűségét, mivel a munkavállalók egyénről egyénre különböznek egymástól, eltér az egészségi állapotuk, fogékonyabbak egyes betegségekre, így a kizárólag az idősebb korosztályt célzó intézkedések nem feltétlenül képesek elérni a várt hatást (Weyman és szerzőtársai 2013). A munkavédelem javítása és a munkavállalási idő kitolása érdekében átfogó intézkedésekre van szükség, amely minden munkavállaló helyzetén javíthat, korosztálytól függetlenül.

Az IFA (2016) kutatása alapján az idősebb munkavállalók gyakoribb érintettsége a halálos balesetekben több tényezővel is magyarázható: csökkenő figyelem (különösen a megosztott), csökkenő látás és a fizikai alkalmasság romlása. A nem halálos balesetek azonban ritkábban érik az idősebb munkavállalókat, mivel az ő kockázatvállalási hajlandóságuk tapasztalatukból kifolyólag alacsonyabb fiatalabb munkatársaiknál. A távolmaradás és a felépülés az idősebb munkavállalók esetében általában hosszabb időt vesz igénybe, mivel gyakrabban éri őket súlyos baleset, illetve nagyobb a munkaképtelenség kialakulásának valószínűsége. Ezen felül a kutatóintézet kiemeli még, hogy az idősebbek számára a munkaidő megszervezése kulcsfontosságú, mivel 40 éves kor felett az éjszakai műszak nagyobb valószínűséggel eredményez alvászavarokat, illetve növeli a szívkoszorúér betegség és a depresszió kialakulásának valószínűségét. A tanulmányban még szó van az információs technológia fejlődéséről, amelynek következtében gyorsulnak a folyamatok, amelyhez a munkavállalóknak alkalmazkodniuk kell. Ez az idősebb korosztályban túlterheltséghez vezethet.

² Institut für Arbeitsschutz der Deutschen Gesetzlichen Unfallversicherung, Német Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Intézet.

A European Agency for Safety and Health at Work (2016) kutatása alapján az alábbi fiziológiai változások következnek be a kor előrehaladtával:

- az aerob teljesítmény³ a tízes évek végétől/húszas évek elejétől tízévente 10%-kal esik vissza, amely csökkenés 70 éves kortól felgyorsul;
- szintén ekkortól indul hanyatlásnak az izomerő és az állóképesség is, amely csökkenés az életkor előrehaladtával folyamatosan gyorsul;
- a kor előrehaladtával párhuzamosan csökken a testmagasság és nő a testsúly, előbbi gerincproblémákhoz vezethet;
- az életkor növekedésével csökken a poszturális⁴ és a funkcionális egyensúly is;
- emellett folyamatosan csökken az ízületek hajlékonysága és a kézügyesség, valamint elvékonyodik a bőr;
- a kor előrehaladtával rosszabbodik a hallás, azonban ennek mértéke jelentősen függ a végzett munkakörtől;
- 40 éves kortól kezdve romlik az egyének látása. Idősebb korban egyre nagyobb problémát okoz a látótávolság csökkenése mellett a gyenge fény melletti látás, a távolság érzékelése, a mozgó tárgyak sebességének az érzékelése, valamint a színintenzitások közötti eltérés érzékelése.

Azonban a fenti betegségek nem feltétlenül jelennek meg minden munkavállaló esetében, és azok súlyossága is egyénenként jelentősen eltérhet. Emellett a fiziológiai tulajdonságok romlása sem jelenti feltétlenül a munkatermelékenység visszaesését, az idősebb munkavállalók a tapasztalatuk révén kompenzálhatják a fizikai hátrányaikat, míg egyes betegségek könnyedén kezelhetőek (hallás-, látásromlás).

A tanulmány a szellemi funkciók változásával is foglalkozik. A szerzők kiemelik, hogy az idősebb munkavállalók esetén csökken a feldolgozott információ mennyisége, amely ugyan lassabb, de pontosabb munkavégzést eredményez. Emellett fontos megjegyezni, hogy a legtöbb vizsgálat klinikai körülmények között zajlott le, míg munkahelyi körülmények között olyan tényezők, mint a magasabb tapasztalat, a jobb kommunikációs és döntéshozatali képességek jelentős szerepet játszanak az idősebb munkavállalók termelékenységében. Vagyis míg fiziológiai szempontból az idősebb munkavállalók hátrányban vannak, szellemi

³ Az aerob állóképesség az a kondicionális tulajdonság, amelynél a felvett oxigén mennyisége elegendő a munkavégzéshez. A szervezet oxigénigénye és oxigénfogyasztása közötti egyensúlyi helyzet áll elő (nincs oxigénadósság), ilyenkor a munka igen hosszú ideig tarthat – nyugodt légzéssel.

⁴ A poszturális szabályozás révén valósul meg az egyensúly megtartása. A poszturális stabilitás a test egyensúlyban tartását, a test tömegközéppontjának az alátámasztási felület felett tartását jelenti.

funkciók terén (amely egyes szerzők szerint csak 70 éves kor felett romlik jelentősen) az idősebb korosztály is felveszi a versenyt a fiatalokkal.

Az idősebbeket érintő, másik jelentős probléma a vitális kimerültség (presenteeism). A jelenség akkor következik be, amikor a munkavállalók mentálisan vagy fizikailag kimerülve, betegen dolgoznak.⁵ A presenteeism jelentős problémát okoz mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára. A munkavállalókat tekintve Bergström és szerzőtársai (2009) kutatása alapján már 18–36 hónap elteltével jelentősen nőhet a különböző betegségekhez szükséges felépülési idő, amelynek köszönhetően összességében a munkavállalók több időt töltenek betegen. Míg Goetzel és szerzőtársai (2004) arra az eredményre jutottak, hogy a munkáltatók munkahelyi egészséghez fűződő költségeinek 61%-a köthető a presenteeism-hoz, azon belül is elsősorban a csökkenő termelékenység jelent problémát. Emellett a presenteeism növelheti a munkabalesetek bekövetkezésének valószínűségét a csökkenő koncentráció és teljesítmény következtében (Yamashita – Arakida 2006).

Huver és szerzőtársai (2012) arra a következtetésre jutottak, hogy az életkor előrehaladtával egyre nő a presenteeism valószínűsége, amely munkáltatói szempontból jelentős probléma, mivel az idősödő munkavállalók a presenteeism nélkül is hosszabb felépülési időt igényelnek. Az idősödő munkavállalók betegen való dolgozásának magyarázata lehet a megfelelési kényszer (valós vagy valótlan), amelynek következtében a munkavállalók úgy érzik, több erőfeszítést kell tenniük a fiatalabb munkatársaikhoz képest, hogy így ellensúlyozzák a korukból adódó előítéleteket. Azonban ezzel tudtukon kívül a saját munkában töltött idejüket, illetve a nyugdíjban egészségesen eltöltött éveket rövidítik le. Magyarázata lehet a jelenségnek az is, hogy az idősebb korosztály jobban fél munkahelyének elvesztésétől, mivel újbóli elhelyezkedési esélyét alacsonynak tartja.

Alacsonyabb képzettségű munkavállalók

Az alacsony képzettségű munkavállalók esetében a munkavédelmi szabályozás megértése, illetve annak folyamatos követése jelentheti a legfőbb problémát, amelynek következtében növekedhet a munkabalesetek száma.

Gyekye és Salmien (2009) ghánai munkavállalókon végzett kutatásukban arra az eredményre jutottak, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező munkavállalók jobban megértették a munkavédelmi előírásokat, mint

⁵ A jelenség ellentéte az absenteeism, amikor a munkavállaló egészségesen se megy dolgozni.

alacsonyabb képzettséggel rendelkező munkatársaik. Ezen felül a kutatás arra is rávilágított, hogy az alacsonyabb képzettséggel rendelkezők gyakrabban szenvedtek el munkabalesetet. Azonban a szerzők kiemelik, hogy több tényező is közrejátszhat ebben: egyrészt a magasabb képzettségű munkavállalók hosszabb ideje dolgoznak a cégnél, így magasabb pozíciókba is jutottak, amelynek köszönhetően kevésbé vannak kitéve a veszélyes munkafolyamatoknak. Ezzel szemben az alacsony képzettségűek között magas volt a határozott munkaidős foglalkoztatottak aránya, akik nem feltétlenül részesültek ugyanakora mértékű munkavédelmi oktatásban, így nem biztos, hogy megértették az előírásokat. Másrészt az alacsonyabb képzettségűek a munkabizonytalanság miatt könnyebben vállalnak el veszélyesebb feladatot, illetve dolgoznak nagyobb stressz alatt.

Hasonló eredményre jutottak Alali és társai (2016), akik kutatásukban elsősorban a szerződés típusa (határozott, illetve határozatlan időre szóló) szerint vizsgálták a munkabalesetek alakulását. Az eredmények alapján nincs kapcsolat a munkaszerződés típusa és a munkabaleset valószínűsége között, azonban az alacsony képzettségű munkavállalók nagyobb valószínűséggel szenvedtek el balesetet a munkahelyükön, mint magasabb képzettségű munkatársaik. Yu és társai (2012) kínai gyári munkásokon végzett kutatásuk során szintén azt a konklúziót vonták le, hogy az alacsonyabb végzettségű munkavállalók érintettsége nagyobb a munkabalesetekben. Ezzel szemben a munkavégzés következtében kialakuló váz- és izomrendszeri megbetegedések a magasabb képzettségű munkavállalók esetében fordultak elő gyakrabban. Ellenben a kezdeti hipotézisünknek ellentmondó eredményre jutottak Carrillo-Castrillo és szerzőtársai (2014), akik spanyol munkavállalók adatai alapján megállapították, hogy a munkabalesetben való érintettségben nincs eltérés az alacsony, illetve magas képzettségű munkavállalók között a szellemi foglalkozásúak körében, míg a fizikai foglalkozásúak körében a magasabb képzettségűek szenvedtek nagyobb valószínűséggel balesetet.

Külföldi munkavállalók

A külföldi munkavállalók jelentős szerepet játszanak úgy az iparban, mint az építőiparban bekövetkező munkabalesetek kialakulásában (Cheng – Wu 2013). Ennek következtében a külföldi munkavállalók nagyszámú foglalkoztatása esetén jelentős problémák merülhetnek fel a munkabalesetekkel kapcsolatban. Azonban ezekre nem mentség a hiányos nyelvtudás, mivel a törvényi szabá-

lyozás⁶ következtében a munkáltatónak biztosítania kell, hogy a munkavállaló anyanyelvén ismerje meg az előírásokat. Továbbá nemcsak arról kell meggyőződnie, hogy a munkavállaló részt vett a képzési programban, hanem hogy az ott elhangzottakat meg is értette. Ennek ellenére a nyelvi nehézségek lehetnek a munkabalesetek okozói, mivel még a munkavédelmi szabályok betartása mellett is a munkatársakkal való kommunikációs nehézségek balesetekhez vezethetnek. Dong és szerzőtársai (2009) az USA-ban a hispán munkavállalók magasabb halállal végződő, zuhanásos baleseteit vizsgálva az építőiparban arra az eredményre jutottak, hogy ezen balesetek jelentős részben magyarázhatóak a felmerülő nyelvi és kommunikációs problémákkal. Clarke (2015) ellenben ausztrál adatokat elemezve arra jutott, hogy a beszélt nyelv (angol, nem ázsiai és nem angol) nem befolyásolja, mekkora valószínűséggel szenvednek balesetet a külföldi munkavállalók: ennek eredménye megegyezett az ausztrál munkavállalókéval.

A nyelvi nehézségek mellett problémát okozhat a feketefoglalkoztatás, valamint az idősebb munkavállalóknál bemutatott presenteeism is, amely a kutatások szerint a külföldi alkalmazottakat nagyobb mértékben érinti (Agudelo-Suárez és szerzőtársai 2010). Külföldi munkavállalók esetén a presenteeism mögötti okok is eltérnek: sok esetben a külföldiek a hazájukban elérhető munkalehetőségek hiányában döntenek a más országban történő munkavállalás mellett, hogy az így hazaküldött jövedelmük segítségével ellássák családjukat. Számukra így a munkavégzés és az állásuk megtartása létfontosságú, mivel annak elvesztése esetén feltehetően nehezen találnának újra állást külföldön, illetve a szociális ellátórendszer támogatásaira sem lesznek jogosultak. Clarke (2015) cikkében ennek épp az ellenkezőjét mutatja be az Ausztráliában dolgozó ázsiai munkavállalók kapcsán: bár alacsonyabb volt körükben az apróbb munkabalesetek bejelentése, ezt azonban nem a munkahelyük elvesztése miatti félelem indokolta. A szerző szerint ennek hátterében mélyebb (például kulturális okok) húzódnak meg, de magyarázza az érdemben eltérő foglalkozási-képzettségi megoszlás is: a legképzettebb ázsiai munkavállalók jelentős hányada dolgozik a kockázatosabb területeken, szemben az ausztrál munkavállalókkal.

⁶ 1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről.

MUNKABALESETEK SZÁMOKBAN

Ahogy az előző fejezetben bemutattuk, a három társadalmi csoportban (idősebb munkavállalók, alacsonyabb képzettségűek, külföldi munkavállalók) más-más szempontból nézve, de magasabb a munkabalesetek kockázata. Jelen fejezet keretében az ezekre a csoportokra rendelkezésre álló adatok alapján megvizsgáljuk, hogy a hipotézisünk helytálló-e, vagyis a munkaerőpiaci átalakulás növelte-e a munkabalesetek kockázatát. Fontos hangsúlyoznunk, hogy adatok csak korlátozottan állnak rendelkezésünkre, amelynek okaira az alfejezetek keretében részletesebben is kitérünk.

A munkabalesetek statisztikájának módszertana

Magyarországon a munkabalesetek statisztikai adatgyűjtését a Pénzügyminisztérium Munkavédelmi Főosztálya végzi. Az adatgyűjtés az 1993. évi XCIII. törvény alapján készül, amely szempontjából munkabalesetnek tekintik azt a balesetet, amelyet a munkavállaló a munkavégzés során vagy azzal összefüggésben szenved el, függetlenül annak helyétől, idejétől és a munkavállaló felelősségétől, illetve ha három munkanapot meghaladó munkaképtelenséget vagy halált eredményeznek. Ennélfogva a bányafelügyelet hatáskörébe tartozó vállalatok, a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a katasztrófavédelem szervei, valamint az önkéntes tűzoltóság adatai nem jelennek meg a hazai statisztikában. Az adatgyűjtés keretében a munkáltatónak kell bejelentést tennie a Pénzügyminisztérium felé az erre szolgáló űrlapon, mely tartalmazza a munkáltató és a munkavállaló adatait, a munkabaleset részleteit, a balesethez vezető okokat, illetve a jövőbeni balesetek elkerülésére tett intézkedéseket.

Az Eurostat ezzel szemben minden olyan munkahelyi balesetet számba vesz, amelyet bejelentettek hatósági szervnél vagy a biztosítónak adtak le kárigényt, azonban kivételek ez esetben is adódnak. A munkavállalók baleseteinek bejelentése kötelező, míg például az egyéni vállalkozók esetében az adatközlés önkéntes. Emellett az Eurostat fenntartja a lehetőséget, hogy bizonyos foglalkozások, mint a rendvédelmi szervek esetében az illetékes hivatalok ne szolgáltatassanak adatot. Ezen felül eltérést okozhat a tagországok közötti adatokban egyrészt a feketefoglalkoztatás szerepe, amely a nem halálos munkabalesetek eltitkolását eredményezheti, amelyből kifolyólag a halálos balesetek alakulása pontosabb összehasonlíthatóságot eredményeznek, másrészt pedig az, hogy a társadalombiztosítási-rendszer biztosítás alapú vagy általános.

Az USA esetében a Bureau of Labour Statistics (BLS) adatai állnak rendelkezésre a munkabaleseteket illetően. A BLS egy nagyjából 230 ezres vállalati mintán gyűjt adatokat évente. A vállalatoknak kötelező feljegyezniük azokat a baleseteket, amelyek eszméletvesztéssel, munkanap kihagyással, korlátozott munkavégzéssel vagy az elsősegélyen túli orvosi ellátással jártak, illetve azokat a megbetegedéseket, amelyeket orvos vagy más egészségügyi szakértő diagnosztizált.

Új-Zélandon ezzel szemben azt vizsgálják, hogy mennyi pénzügyi támogatási igény érkezett be munkabaleset következtében az állami biztosítóhoz, az Accident Compensation Corporation-höz. Az adatokat emellett kiegészítik az Accredited Employers Programme-ban résztvevő vállalatokéval. A benyújtott igények közül csak azok nem jelennek meg, amelyek legfeljebb 3 órás ellátást igényeltek a kórházak sürgősségi osztályán, így az adatok az uniós vagy az amerikai adatoknál szélesebb kört fednek le.

Új-Zélandhoz hasonlóan Ausztráliában is a benyújtott támogatási igényeket vizsgálják, ellenben itt az eltérést az jelenti, hogy az ausztrál hivatal csak azokat a baleseteket veszi figyelembe, amelyek legalább egyhetes távollétet eredményeztek a munkahelyről. A beérkezett igényeket ezt követően 1 millió ledolgozott munkaóra és 1 000 munkavállalóra vetítve közlik. Előbbi jobban mutatja a balesetek bekövetkezésének gyakoriságát, mivel jelentős mértékben eltérhet az egyes csoportok által ledolgozott munkaórák száma.

Munkabalesetek ágazatonként

Bár nem tartozik közvetlenül tanulmányunk témájához, de érdemes a balesetek előfordulását ágazatonként is megvizsgálni. Ez azért is fontos, mert egyes ágazatokban (például építőipar) magasabb lehet a balesetek gyakorisága vagy akár a külföldi munkavállalók aránya is, így a demográfiai folyamatok és az egyes iparágak adatai mégsem függetleníthetők teljesen egymástól.

Az Eurostat (2019e) 2016-ra vonatkozó adatai alapján az Európai Unióban a legtöbb 100 ezer munkavállalóra vetített, legalább 4 napos távollétet eredményező munkabaleset a kis súlyú vízellátás; szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás és szennyeződésmentesítés ágazatban történt (3 085 munkabaleset), amelyet az építőipar követett (3 010,5 munkabaleset). Kiemelkedő volt még a szállítás, raktározás ágazat 2 446,8, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység ágazat 2 204,6, a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat ágazat 2 011,1, valamint a feldolgozóipar 1 952,3 munkabalesettel. Minden ágazatot figyelembe véve az EU-ban átlagosan 1 585,7 munkabaleset jutott 100 ezer munkavállalóra.

A legkevesebb legalább 4 napos távollétet eredményező balesetet a pénzügyi, biztosítási tevékenység ágazatban regisztrálták (232,3 munkabaleset), de alacsony volt az információ, kommunikáció ágazat (276,4 munkabaleset) és a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység (345,7 munkabaleset) 100 ezer munkavállalóra vetített baleseteinek a száma is. Magyarország esetében is a vízellátás; szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás és szennyvezérlés ágazatban regisztrálták a legtöbb legalább 4 napos távollétet eredményező munkabalesetet: itt 100 ezer főre 1 876,3 munkabaleset jutott. Ezt követte sorrendben a szállítás, raktározás ágazat (1 366,9 munkabaleset), illetve a feldolgozóipar (1 148,6 munkabaleset). Látható, hogy ezek a számok jelentősen elmaradnak az EU-ban regisztráltaktól, ami a többi, korábban felsorolt ágazatban hatványozottan igaz. A magyar építőiparban az Eurostat adatai alapján 2016-ban 407,4 munkabaleset jutott 100 ezer munkavállalóra, míg az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységeket felölelő ágazat esetében 620,9, a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat esetében pedig 661,2. Fontos azonban kiemelni, hogy ez utóbbi ágazatok többsége tekintetében jelentős a feketefoglalkoztatás, ami érdemben torzíthatja az adatokat. Az átlagot tekintve Magyarországon 706,9 legalább 4 napos távollétet eredményező munkabaleset jutott 100 ezer munkavállalóra, a legkevésbé kockázatos ágazatok pedig a bányászat, kőfejtés (69,4 munkabaleset), az információ, kommunikáció (140,3 munkabaleset), a pénzügyi, biztosítási tevékenység (162 munkabaleset), valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (199,5 munkabaleset) voltak.

Idősebb korú munkavállalók

Az adatok alapján 2010-ben a 45 év feletti munkavállalókat 7 406 nem halálos munkabaleset érte, amely szám 2018-ig 9 637-re emelkedett Magyarországon. Ezzel együtt a korosztály részesedése az összes munkabaleseten belül 37,3%-ról 40,7%-ra nőtt. Ez azonban még mindig elmarad a korosztály munkavállalókon belüli részarányától, amely, ahogy korábban is bemutattuk, 2010 és 2018 között 4,7 százalékponttal 42,7%-ra emelkedett. Így tehát megállapítható, hogy az idősebb korosztály a létszámarányánál kisebb mértékben érintett a munkabalesetekben (4a. ábra).

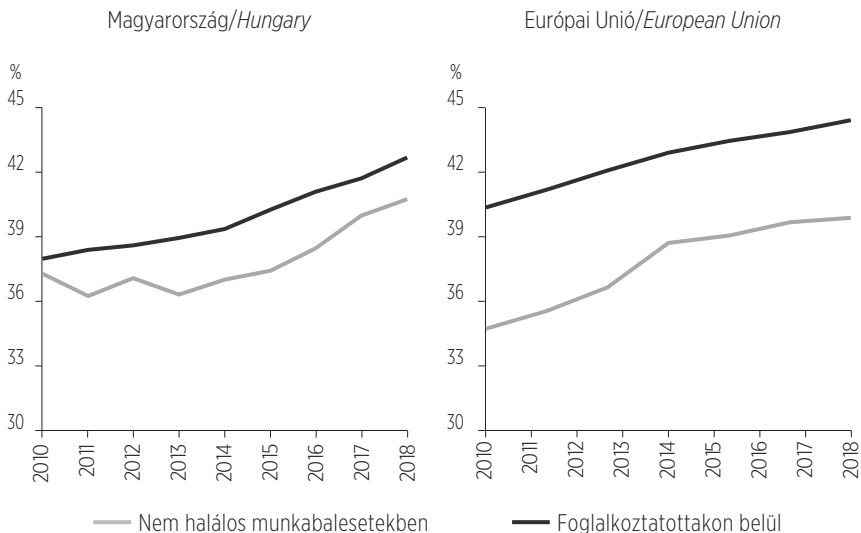
Ugyanez a tendencia rajzolódik ki az Európai Unió esetében is (4b. ábra). Az idősebbek munkabaleseteken belüli részaránya magasabb az Európai Unióban annak ellenére is, hogy a balesetek száma 18,3%-kal csökkent, 5,2 szá-

zalékponttal 39,9%-ra emelkedett 2010 és 2016 között⁷, míg a foglalkoztatáson belül a létszámarány 4,1 százalékponttal 44,5%-ra nőtt. Ha tagállamokra bontva vizsgáljuk az adatokat, akkor sem láthatóak érdemben eltérő folyamatok. A 2010–2016 közötti időszak átlagát vizsgálva mindösszesen 8 tagország esetében volt az idősebb korosztály részaránya magasabb a munkabalesetekben belül, mint a foglalkoztatottakon belül. Három ország esetében (Dánia, Luxemburg és Románia) a különbség nem érte el az 1 százalékpontot sem, de a legnagyobb differenciát felmutató Hollandiában is csak 3,2 százalékpont volt. Ellenben 18 tagországban a vizsgált 7 évben egyszer sem volt magasabb az idősebb korosztály részaránya a munkabalesetekben belül, mint a foglalkoztatáson belül.

További tendencia, hogy az idősebb munkavállalók balesetekben belüli érintettsége és létszámarányuk szoros, pozitív kapcsolatot mutat: a korrelációs együttható értéke a magyar adatok esetében 0,914, míg az uniós adatok esetében 0,987. Vagyis az idősebbek munkabalesetekben való érintettségének növekedése jelentős részben magyarázható a foglalkoztatási szerkezet átalakulásával.

4. ábra: A 45 év feletti korosztály részaránya a foglalkoztatottakon és a nem halálos munkabalesetekben belül Magyarországon és az Európai Unióban

Share of the 45+ age group among employed and in the non-fatal work accidents in Hungary and the European Union

Forrás: Pénzügyminisztérium (2019), KSH (2019b), Eurostat (2019c, 2019d), saját számítás.

⁷ 2017-es adat csak 13 tagország esetében érhető el a cikk készítésének idején.

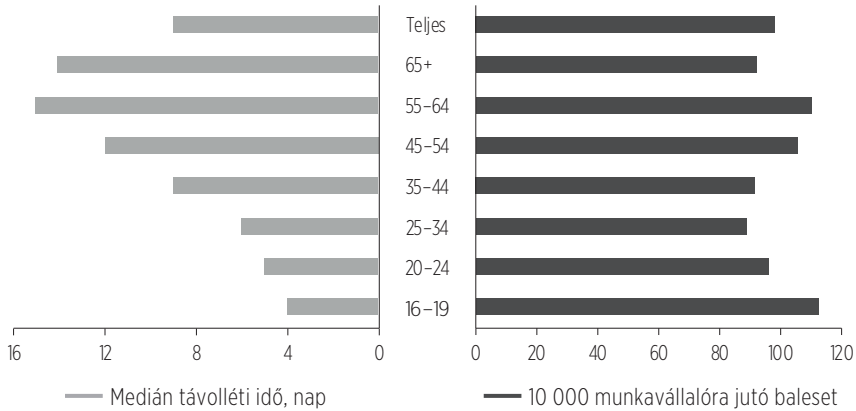
A fenti eredmények azonban csak a nem halálos balesetek esetében igazak. Magyarországon 2016-ban 100 ezer munkavállalóra 2,75 halálos munkabaleset jutott, míg az Európai Unióban ezzel szemben csak 2,21. Ha korosztályra bontva nézzük az adatokat, azt láthatjuk, hogy ugyanez az arányszám a 45–54 éves korosztályban hazánkban 3,24, az EU-ban 2,57, míg az 55 év feletti körében rendre 5,78, illetve 3,87. Ezek alapján elmondható, hogy Magyarországon és az Európai Unióban is, habár az idősebb munkavállalók ritkábban szenvednek munkabalesetet, az gyakrabban jár halálos kimenetellel, mint a fiatalabb munkavállalók esetében.

Hasonló eredmények adódnak Új-Zélandon is (Stats NZ 2019a), ahol az adatok alapján 2017-ben 1 000 teljes munkaidős munkavállalóra vetítve 101 igényt nyújtottak be. Korcsoportok szerinti bontás alapján ez az arányszám a 45–54 éves korosztályban 93, az 55–64 éves korosztályban 99, míg a 65–74 éves korosztályban 111 volt. Tehát Új-Zélandon is megállapítható, hogy az idősebbek esetében, ha kismértékben is, de ritkábbak a balesetek, azonban a kor előrehaladtával ez megváltozik: 65 év felett már a számarányuknál nagyobb terhet jelentenek az ellátórendszerre az idős munkavállalók.

Ausztráliában a 2016–17-es pénzügyi év adatai alapján 1 millió ledolgozott munkaóra 5,6 támogatási igényt nyújtottak be (Safe Work Australia 2019). A korábban bemutatott országokkal szemben az ausztrál idősebb munkavállalók veszélyeztetettsége nagyobb: a 45–49 éves korosztályban 6,2, az 50–54 éves korosztályban 6,9, az 55–69 éves korosztályban 7,2, míg a 60–64 éves korosztályban 7,7 igény érkezett be a ledolgozott munkaórákra vetítve. Ugyanez az eltérés mutatkozik az 1 000 munkavállalóra vetített mutatószámok esetében is, amely országos szinten 9,3 volt, míg a fenti korcsoportokban rendre 11,1, 12,2, 12,4 és 12,2. Új-Zélanddal összevetve az eltérés abból fakadhat, hogy az idősek esetében, habár kisebb valószínűséggel szenvednek munkabalesetet és így kisebb arányban igényelnek támogatást, az elszenvedett balesetek súlyosabbak, és ennélfogva hosszabb számukra a felépülési idő.

Az USA-ban a rendelkezésre álló adatok alapján 10 ezer munkavállalóra 98 nem halálos munkabaleset vagy megbetegedés jutott 2017-ben. Korcsoportok szerinti bontásban kismértékű eltérés adódik az idősebbek irányába, vagyis a kor előrehaladtával Ausztráliához hasonlóan az USA-ban is emelkedik a munkabaleset kockázata. Továbbá a hivatal a munkabaleset eredményeként bekövetkező medián távolléti időt is publikálja, amely alapján egyértelműen megállapítható, hogy az idősebbek esetén a munkabaleset súlyosabb következményekkel jár. Míg az összes munkavállaló esetében a medián távolléti idő 9 nap, addig ugyanez a mutatószám a 45–54 éves korosztályban már 12 nap, míg az 55–64 éves korosztályban 15 nap (5. ábra).

5. ábra: Munkabaleseti statisztika korcsoportok szerinti bontásban az USA-ban, 2017-ben
 Work accident statistics by age group in the USA, 2017

Forrás: Bureau of Labour Statistics (2018).

Ez alapján nem állapítható meg egyértelműen, hogy az idősebb munkavállalók esetében magasabb a munkabaleset kockázata, mint a fiatalabbak esetében. Hipotézisünket az uniós vagy az új-zélandi adatok nem támasztják alá, míg az ausztrál vagy az amerikai adatok igen. Azonban az egyértelműen kimutatható, hogy a balesetek az idősebb korosztályokra nagyobb kockázatot jelentenek, nagyobb a valószínűsége a halálos kimenetelnek, illetve a munkabalesetet követő felépülés is több időt vesz igénybe.

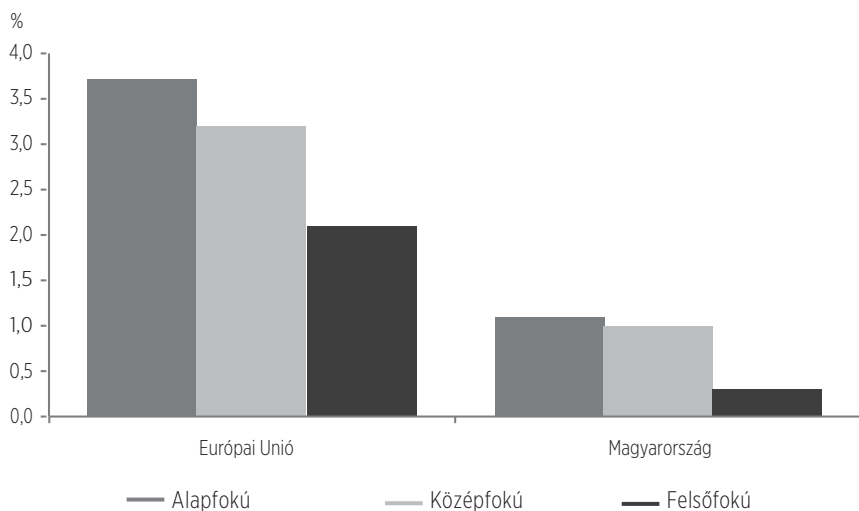
Alacsonyabb képzettségű munkavállalók

A legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozóan az adatoknál a problémát az jelenti, hogy Magyarországon a baleseti jegyzőkönyvben, amely alapján a statisztikai adatgyűjtés készül, a hatályos jogszabályok szerint nem kell feltüntetni az érintett munkavállaló legmagasabb iskolai végzettségét. Nincs végzettség szerinti megbontás az Eurostat adatbázisában sem, amely a tagországok munkaügyi hivatalainak adatait használja, de az USA, Új-Zéland vagy Ausztrália munkaügyi hivatala sem közöl adatot erre vonatkozóan. Ebből kifolyólag az alacsony képzettségű munkavállalók esetében csak az Eurostat eseti munkaerőpiaci felméréséből (2017) áll rendelkezésünkre 2013-as adat. A felmérésben a fő kérdés arra vonatkozott, hogy a munkavállalók (15-64 éves korosztály) a felmérést megelőző 12 hónap során szenvedtek-e sérülést okozó balesetet a munkahe-

lyükön, függetlenül attól, hogy szükség volt-e orvosi ellátás igénybevételére. A felmérésben végzettség szerint három csoportra (legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők, legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezők, valamint felsőfokú végzettséggel rendelkezők) bontották a válaszadókat.

6. ábra: Munkabalesetet bejelentők aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint az Európai Unióban és Magyarországon 2013-ban, %

Share of persons reporting work accidents by educational attainment in the European Union and Hungary in 2013, %

Forrás: Eurostat (2017)

Megjegyzés: Magyarországon esetében a felsőfokú végzettségűek tekintetében az adat megbízhatósága alacsony.

Az Európai Unióban az összes munkavállaló 2,9%-a volt érintett munkabalesetben a megkérdezést megelőző évben a 15–64 éves korosztályon belül. Ezzel szemben az alacsony végzettségűek körében ez az arány 3,7%, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében 2,1% volt. A 18 tagország⁸ közül 17 esetében a legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők körében magasabb volt a munkabalesetek észlelési aránya, mint az összes munkavállaló körében, míg Németországban nem volt eltérés a két mutató között. Magyarországon a kutatás alapján a munkavállalók 0,8%-a volt érintett munkabalesetben a megkér-

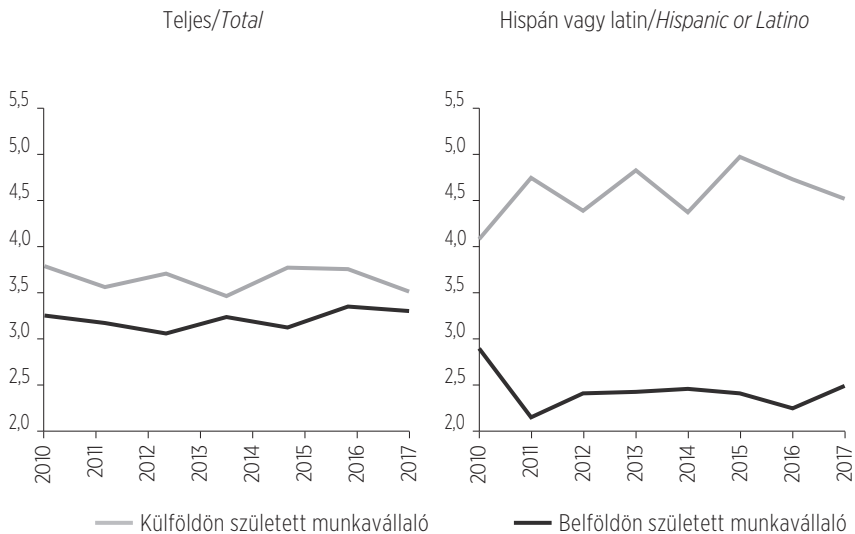
⁸ Hollandia esetében nincs adat, míg további 9 tagország esetében vagy az alacsony képzettségűek adatát, vagy az összes munkavállaló adatát alacsony megbízhatóságúnak jelölte az Eurostat a felmérésben.

dezés megelőző egy év során, míg az alacsony képzettségűek 1,1%-a. Azonban fontos kiemelnünk, hogy a kutatás önbevallás alapján történt, így nem jelenthető ki, hogy Magyarországon kisebb a munkabaleset kockázata. Előfordulhat, hogy az eltérő kulturális háttér következtében az egyes munkavállalók mást tekintenek munkabalesetnek, azonban a tendencia nem változik a korlátozottan rendelkezésre álló adatok alapján: az alacsonyabb képzettséggel rendelkezők kitettsége magasabb a munkabaleseteknek.

Külföldi munkavállalók

Az Eurostat a munkabalesetek esetén, hasonlóan az iskolai végzettséghez, szintén nem közöl születési hely szerint bontott adatokat, és ez a 2013-as ad hoc felmérésben sem volt szempont. Az USA-ban a Bureau of Labor Statistics is csak a halálos balesetek esetében publikál adatokat a külföldön és a belföldön született munkavállalókra vonatkozóan. Továbbá nem közli a két csoport 100 ezer munkavállalóra jutó rátáját sem, kizárólag a halálos balesetek összlétszámát, viszont ez a mutatószám a munkaerőpiaci felmérés adatai alapján számítható (7. ábra).

7. ábra: 100 ezer munkavállalóra jutó halálos munkabalesetek alakulása az USA-ban 2010-2017-ben
Fatal accidents at work in employment in the USA in 2017 (per 100 thousand inhabitants)

Forrás: Bureau of Labor Statistics (2018b, 2018c), saját számítás.

Az adatok alapján 2017-ben 100 ezer külföldi születésű munkavállalóra 3,5 halálos baleset jutott, míg ugyanez az arány 3,3 volt a belföldi születésű munkavállalók esetén. A különbség ebben a tekintetben nem jelentős, azonban a tendencia évek óta fennáll. Ezzel szemben, ha csak egy etnikumra, a „hispan vagy latin”-ra vonatkozóan nézzük, amely a külföldön született közel 26,3 millió foglalkoztatott 47,8%-át adta 2017-ben, sokkal nagyobb eltérés adódik. Esetükben 8 éves átlagban közel 4,6 halálos munkabaleset jutott minden 100 ezer munkavállalóra, míg az USA-ban születetteknek csak kicsivel több mint 2,4. A hispan népesség magasabb baleseti rátája feltehetően elsősorban az általuk betöltött munkakörökkel magyarázható. A külföldi munkavállalók a belföldiekhez viszonyítva magasabb arányban dolgoztak veszélyes ágazatokban, mint például az építőiparban (9,3, illetve 4,4%), a termelésben (7,5, illetve 5,1%) vagy a szállításban (7,4, illetve 5,9%), de a szolgáltatások terén is jelentős különbség adódik a két csoport részarányában (23,9, illetve 16,1%)⁹.

Új-Zéland munkaügyi hivatala szintén közöl nemzetiség szerinti bontásban adatokat, ez ugyan nem felel meg teljes mértékben a külföldi-belföldi megoszlásnak, azonban korlátozottan így is alkalmas lehet következtetések levonására. A 2017-es előzetes adatok (Stats NZ 2019a) alapján etnikai megbontás szerint az európaiak körében 82, a maorik körében 101, az óceániaiak körében 99, míg az ázsiaiak körében 60 pénzügyi támogatási igény érkezett be munkabaleset következtében 1 000 munkavállalóra vetítve.¹⁰ Ezzel szemben az egyéb kategóriába sorolt közel-keletiek, latin-amerikaiak, illetve afrikaiak körében ez az arányszám 165 volt, azzal együtt is, hogy ez a csoport nyújtotta be az összes igény 4,4%-át, míg létszámarányuk csupán 2,7%-ot tett ki a foglalkoztatottakon belül. Ugyanezek az etnikai eltérések a 2015-ös és a 2016-os adatokban is megfigyelhetők, így kijelenthető, hogy Új-Zélandon a külföldiek nagyobb valószínűséggel szenvednek balesetet, azonban ez nem minden csoportra áll fenn, amely feltehetően szintén a munkavállalók által betöltött, eltérő munkakörökkel magyarázható.

⁹ 2017-es adatok, Bureau of Labour Statistics (2018c).

¹⁰ A 2013-as népszámlálás adatai alapján a lakosság 70,0%-át az európaiak, 14,1%-át az óceániaiak, 11,1%-át az ázsiaiak, 1,1%-át a közel-keletiek, latin-amerikaiak, illetve afrikaiak tették ki (Stats NZ 2019b).

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar munkaerőpiac 2010 után jelentős átalakuláson ment keresztül, a foglalkoztatási ráta elérte az európai uniós átlagot. Azonban részben a kedvezőtlen demográfiai folyamatoknak köszönhetően több ágazatban is munkaerőhiány alakult ki, illetve jelentősen átalakult a munkaerőpiac szerkezete.

Tanulmányunk hipotézise az volt, hogy a részben a demográfiai folyamatok okozta munkaerőhiány következtében nő az idősebb korú, az alacsony képzettségű, valamint a külföldi munkavállalók foglalkoztatása, akiknek a baleseti kockázata magasabb, ezáltal növekedhet a munkabalesetek száma. Az idősebb, 45 év feletti munkavállalók esetében sem a szakirodalom, sem a statisztikai adatok alapján nem állapítható meg egyértelműen a magasabb baleseti kockázat, ellenben egyértelműen látható, hogy a korosztály veszélyeztetettsége a hosszabb felépülési idő révén meghaladja a fiatalabb munkavállalókét. Az alacsony képzettségű munkavállalókra csak kevés adat áll rendelkezésre, azonban ez alátámasztja kezdeti hipotézisünket a munkabalesetek kockázatát illetően. Ebben a csoportban a fő veszélyt az jelentheti, hogy a munkavállalók nem értik meg a munkavédelmi előírásokat, vagy mivel gyakori körükben a határozott munkaidős szerződés, a munkáltatók nem fordítottak elegendő figyelmet a munkavédelemre a betanítás során. Ehhez hasonló eredmények adódnak a külföldi munkavállalók esetében is, amelynek legfőbb okai között megjelennek a nyelvi nehézségek, a veszélyesebb munkakörök, illetve a feketefoglalkoztatás. Azonban fontos hozzátennünk, hogy a szegmensre vonatkozóan statisztikai adatok szintén csak szűk körben állnak rendelkezésre, így hipotézisünk tesztelésére csak korlátozottan nyílt lehetőség.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok a kormányzati intézkedések ellenére várhatóan még hosszú évekig fennmaradnak majd. Ennélfogva tovább emelkedhet a veszélyeztetett társadalmi csoportok foglalkoztatása, amely jelentős baleseti kockázattal jár, így szükség van a munkahelyi védelem további fejlesztésére, mivel a munkabalesetek számának növekedése jelentős költséget róhat a gazdaság minden szereplőjére, illetve súlyosan károsíthatja a munkavállalók egészségét.

IRODALOM

- Agudelo-Suárez, Andrés A. – Benavides, Fernando G. – Felt, Emily – Ronda-Pérez, Elena – Vives-Cases, Carmen – García, Ana M. 2010: Sickness presenteeism in Spanish-born and immigrant workers in Spain. *BMC Public Health*, 10(1), 791.
- Alali, Hanan – Abdel Wahab, Magd – Van Hecke, Tanja – Braeckman, Lutgart 2016: Work accident victims: a comparison between non-standard and standard workers in Belgium. *International journal of occupational and environmental health*, 22(2), 99–106.
- Bergström, Gunnar – Bodin, Lennart – Hagberg, Jan – Lindh, Tomas – Aronsson, Gunnar – Josephson, Malin 2009: Does sickness presenteeism have an impact on future general health? *International archives of occupational and environmental health*, 82(10), 1179–1190.
- Blanchard, Olivier J. – Diamond, Peter – Hall, Robert E. – Yellen, Janet 1989: The Beveridge curve. *Brookings papers on economic activity*, 1989(1), 1–76.
- Bodnár Katalin – Szabó T. Lajos 2014: A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacon. *MNB tanulmányok*.
- Carrillo-Castrillo, Jesús A. – Onieva, Luis – Rubio-Romero, Juan C. – Suárez-Cebador, Manuel 2014: Risk factors of the most frequent accident types in manufacturing. *Occupational Safety and Hygiene II*, 137.
- Cheng, Ching-Wu – Wu, Tsung-Chih 2013: An investigation and analysis of major accidents involving foreign workers in Taiwan's manufacture and construction industries. *Safety science*, 57, 223–235.
- Clarke, Andrew 2015: Are Immigrant Workers Safer Workers?: The Prevalence of Non-Fatal Workplace Injuries Among Foreign Born Workers in Australia. *University of Melbourne, Department of Economics*.
- Dong, Xiuwen S. – Fujimoto, Alissa – Ringen, Knut – Men, Yurong 2009: Fatal falls among Hispanic construction workers. *Accident Analysis & Prevention*, 41(5), 1047–1052.
- European Agency for Safety and Health at Work 2016: The ageing workforce: implications for occupational safety and health. A research review. Letölthető: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/safer-and-healthier-work-any-age-ageing-workforce-implications>, letöltés ideje: 2018.10.19.
- Goetzl, Ron Z. – Long, Stacey R. – Ozminkowski, Ronald J. – Hawkins, Kevin – Wang, Shaohung – Lynch, Wendy 2004: Health, absence, disability, and presenteeism cost estimates of certain physical and mental health conditions affecting U.S. employers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 46(4), 398–411.
- Gyekye, Seth A. – Salminen, Simo 2009: Educational status and organizational safety climate: Does educational attainment influence workers' perceptions of workplace safety? *Safety science*, 47(1), 20–28.
- Huwer, Benjamin – Richard, Sébastien – Vaneecloo, Nicolas – Delclite, Thomas – Bierla, Ingrid 2012: Sick but at Work. An Econometric Approach to Presenteeism. *15th IZA European Summer School in Labor Economics*.

- Institut für Arbeitsschutz der Deutschen Gesetzlichen Unfallversicherung 2016: Der Mensch im Mittelpunkt: Prioritäten für den Arbeitsschutz von morgen. Letölthető: https://publikationen.dguv.de/dguv/pdf/10002/dguv_risikoobservatorium_2016.pdf, utolsó letöltés ideje: 2018.10.12.
- Weyman, Andrew – Meadows, Pamela – Buckingham, Alan 2013: Extending working life: audit of research relating to impacts on NHS employees. *NHS Working Longer Review*. London: *NHS Employers*.
- Yamashita, Miku – Arakida, Mikako 2006: Concept analysis of presenteeism and its possible applications in Japanese occupational health. *Sangyo eiseigaku zasshi*, 48(6), 201-213.
- Yu, Wenzhou – Yu, Ignatius T. S. – Li, Zhimin – Wang, Xiaorong – Sun, Trevor – Lin, Hui – Wan, Sabrina, Qiu, Hong – Xie, Shaohua 2012: Work-related injuries and musculoskeletal disorders among factory workers in a major city of China. *Accident Analysis & Prevention*, 48, 457-463.

FORRÁSOK

- Bureau of Labor Statistics 2018a: 2017 *Survey of Occupational Injuries & Illnesses Charts Package*. Letölthető: <https://stats.bls.gov/iif/osch0062.pdf>, utolsó letöltés ideje: 2019.06.17.
- Bureau of Labor Statistics 2018b: *Census of Fatal Occupational Injuries Charts*. Letölthető: <https://stats.bls.gov/iif/oshwc/cfoi/cfch0016.pdf>, utolsó letöltés ideje: 2019.06.17.
- Bureau of Labor Statistics 2018c: *Labor Force Characteristics of Foreign-born Workers News Release*. Elérhető: https://www.bls.gov/news.release/archives/forbrn_05172018.htm, utolsó letöltés ideje: 2019.06.17.
- Eurostat 2017: *Self-reported accidents at work – key statistics*. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Self-reported_accidents_at_work_-_key_statistics, utolsó letöltés ideje: 2019.06.18.
- Eurostat 2019a: *Unemployment rates by sex, age and citizenship (%)*. Letölthető: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_urgan&lang=en, utolsó letöltés ideje: 2019.06.18.
- Eurostat 2019b: *Job vacancy rate by NACE Rev. 2 activity - annual data*. Letölthető: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=jvs_a_rate_r2&lang=en, utolsó letöltés ideje: 2019.06.18.
- Eurostat 2019c: *Accidents at work by sex, age and NACE Rev. 2 activity*. Letölthető: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hsw_mi01&lang=en, utolsó letöltés ideje: 2019.06.18.
- Eurostat 2019d: *Employment by sex, age and citizenship*. Letölthető: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_egan&lang=en, utolsó letöltés ideje: 2019.06.18.
- Eurostat 2019e: *Non-fatal accidents at work by NACE Rev. 2 activity and sex*. Letölthető: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hsw_n2_01&lang=en, utolsó letöltés ideje: 2019.06.26.

- KSH Népeségtudományi Kutatóintézet 2015: *Népesség-előreszámítás*. Letölthető: <http://demografia.hu/hu/tudastar/nepesseg-eloreszamitas>, utolsó letöltés ideje: 2019.06.19.
- KSH 2019a: 2.1.1. *A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként (1998–) STADAT-tábla*. Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf001.html, utolsó letöltés ideje: 2019.06.19.
- KSH 2019b: 2.1.6. *A foglalkoztatottak száma korcsoportok szerint, nemenként STADAT-tábla*. Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf006.html, utolsó letöltés ideje: 2019.06.19.
- KSH 2019c: 2.1.10. *A foglalkoztatottak száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként STADAT-tábla*. Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf007.html, utolsó letöltés ideje: 2019.06.19.
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat 2019: *A külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásának főbb jellemzői az NFSZ adatai alapján*. Letölthető: https://nfsz.munka.hu/Lapok/full_afsz_kozos_statiztika/stat_kulf_munkavall_mo-on.aspx, utolsó letöltés ideje: 2019.06.20.
- Pénzügyminisztérium 2019: *Munkabaleseti statisztika*. Letölthető: http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=223, utolsó letöltés ideje: 2019.06.20.
- Safe Work Australia 2019: *Australian workers' compensation statistics*. Letölthető: <https://www.safeworkaustralia.gov.au/collection/australian-workers-compensation-statistics>, utolsó letöltés ideje: 2019.06.20.
- Stats NZ Tatauranga Aotearoa 2019a: *Injury statistics – work-related claims: 2017*. Letölthető: <https://www.stats.govt.nz/information-releases/injury-statistics-work-related-claims-2017>, utolsó letöltés ideje: 2019.06.20.
- Stats NZ Tatauranga Aotearoa 2019b: *Ethnic group (total responses) by age group and sex, for the census usually resident population count, 2001, 2006, and 2013 Censuses (RC, TA)*. Letölthető: http://nzdotstat.stats.govt.nz/wbos/Index.aspx?DataSetCode=TABLECODE8021&_ga=2.16551862.1088545514.1561467241-1129273469.1560773277#, utolsó letöltés ideje: 2019.06.20.

IMPACT OF DEMOGRAPHIC PROCESSES ON WORK ACCIDENTS

ABSTRACT

The structure of the Hungarian labour market significantly changed because of the unfavourable demographic processes and the increase in labour demand. In the last couple of years, the employment of the low-skilled and the older employees (over 45 years) rose, and the number of foreign workers is expected to increase, that can lead to a higher number of work accidents. That is why in this paper we examine how much these groups exposed to work accidents. Based on a review of statistical data and existing literature, the employment of older employees does not necessarily increase the number of accidents at work, but their recovery takes much longer than their younger counterparts. In contrast, the employment of low-skilled and foreign workers may increase the risk of accidents at work, therefore it is important to take more measures to prevent work accidents.